

Шкроміда Н. Я. Економічний потенціал підприємства: сутність, складові / Н. Я. Шкроміда // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. Вип. 8. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 145-149.

Шкроміда Н.Я.

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника

Економічний потенціал підприємства: сутність, складові

Анотація. У статті досліджуються теоретичні підходи формулювання сутності економічного потенціалу підприємства та визначення основних його складових. Запропоновано авторське узагальнення поняття „економічний потенціал підприємства”.

Annotation. Theoretical approaches of formulation of essence of economic potential of enterprise and determination of his basic constituents are investigated in the article. Authorial generalization of concept "economic potential of enterprise" is offered.

Ключові слова: потенціал, економічний потенціал, ресурси, можливості, резерви.

Вступ. Досягнення підприємством поставлених цілей і завдань залежить від існуючих можливостей у зовнішньому середовищі та наявного економічного потенціалу. В умовах кризових явищ управління та оптимізація економічного потенціалу відіграє важливе значення у діяльності підприємства. Динамічність виробничих ситуацій і постійна мінливість середовища вимагає оперативної і достовірної оцінки останніх та адаптації наявних ресурсів підприємства до виявлених змін.

Питання сутності та оцінки економічного потенціалу підприємства досліджували в своїх роботах провідні вітчизняні та зарубіжні вчені І. Ансофф, В.Г. Герасимчук, М.О. Кизима, Л.С. Краснокутська, Є.В. Лапін, О.С. Федонін та інших [5, 6, 13]. Проте динамічність ринку та загострення економічної кризи сьогодні потребують поглиблення отриманих результатів вченими та подальшого дослідження відповідно до сучасних вимог ведення бізнесу.

Ефективне управління економічним потенціалом підприємства як складною багатогранною системою є запорукою успіху у підприємницькій діяльності, мінімізації зайвих витрат та підвищення прибутковості господарювання в цілому.

Постановка завдання. Виходячи з таких міркувань, для здійснення детальної оцінки потенціалу підприємства важливим є правильний вибір методів вивчення, прийомів і способів аналізу, передумовою застосування яких є визначення сутності об'єкта дослідження, його змісту та структури.

Проведений огляд літературних джерел свідчить про актуальність вказаної теми, що відповідно підтверджується значною кількістю наукових доробок. Однак негативним останніх є те, що простежується неузгодженість понятійного апарату економічного потенціалу підприємства, аналітичного інструментарію його вивчення та оцінки. У зв'язку з цим обґрунтування сутності економічного потенціалу підприємства на основі узагальнення попередніх наукових результатів є логічно важливим у подальшому дослідженні вказаної проблематики.

Результати. Термін „потенціал” походить від слова „потенція” (лат. *potentia* – сила), тобто це здатність, можливість, сила, які здатні проявитись за певних обставин [12, с. 485].

Вітчизняний „Великий тлумачний словник сучасної української мови” визначає, що під поняттям потенціалу слід розуміти: „... сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці сфері; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов” [1, с. 1087].

Український словник іншомовних слів висвітлює під цим поняттям „сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі тощо., [11, с. 764].

У редакції „Російського тлумачного словника” потенціал розглядається як „... сукупність засобів, можливостей в будь-якій сфері” [7, с. 518].

Вищевказані трактування поняття „потенціал” можна охарактеризувати з двох позицій: багатогранності та єдності. Багатогранність поняття „потенціал” пояснюється різноманітністю об’єктів, до яких він застосовується. Наприклад, у фізиці, хімії, біології, економіці та ін. У другому випадку, трактування характеризуються єдиним змістом формулювання терміну, тобто в цілому сутність потенціалу виражається здатністю та можливостями до певних дій у відповідній сфері чи галузі для досягнення поставленої мети.

Напрямок наших досліджень є вивчення діяльності підприємства і, відповідно, його потенціалу.

Наукові публікації та праці свідчать про різноманітність думок вчених-економістів щодо формулювання сутності терміну „потенціал” в економічній науці. Це пояснюється багатьма спробами розв’язання проблеми уніфікації та узагальнення трактування потенціалу на рівні країни, галузі та підприємства.

Перші спроби окреслити сутність потенціалу в економіці здійснив Воблій К.Г., а саме поняття потенціалу виробничих сил як „... потенційної можливості країни виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення” [2, с. 128].

Історичний аспект формування сутності вказаного терміну на сьогоднішній день добре вивчено та описано колективом вчених під головуванням Федоніна О.С., які узагальнили еволюційний процес розвитку терміну “потенціал” в економіці з посиланням на авторів та часу дослідження [13, с. 7].

Досліджуючи потенціал підприємства як окремої економічної системи, необхідно брати до уваги формулювання термінів, які відображають та враховують мікрорівень суспільного виробництва. Звичайно невід’ємним, вважаємо, є врахування сучасних умов функціонування вітчизняних підприємств таких як закони ринку, конкурентна боротьба, періодичні прояви кризових явищ, мінливість середовища та невизначеність у майбутньому.

У цьому напрямку формулювання сутності потенціалу пропонують сучасні українські науковці. Так, Краснокутська Н.С. дає визначення

потенціалу як можливості системи ресурсів і компетенції підприємства створювати результат для зацікавлених осіб за допомогою реалізації бізнес-процесів [5, с. 352]. Беззаперечно визначення є змістовним, проте воно не відображає рівні потенціалу та його структуру.

У вітчизняній літературі є думки про те, що потенціал ототожнюється з масштабами діяльності виробничого підприємства та обсягами випуску продукції, а для його характеристики найчастіше використовувалися такі показники як виробнича потужність, кількість продукції на одиницю виробничої площі та ін. Таку думку підтримує Лапін Є.В. [6, с. 360].

Мец В.О. вважає, що економічний потенціал є узагальнюючою характеристикою роботи підприємства і проявом сукупного впливу наступних взаємозалежних його сторін: виробничого, майнового, фінансового і ділового потенціалів [9, с. 175]. Простежуються елементи економічного потенціалу, однак ускладнює процес розмежування границь кожної складової з названих потенціалів.

На думку Чумаченко М.Г. економічний потенціал визначається як „відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови:

- наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості;
- можливості залучення капіталу, в обсязі необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів;
- рентабельності вкладеного капіталу;
- наявності ефективної системи керування фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану” [15, с. 204].

Важливим аспектом дослідження сутності потенціалу підприємства є огляд трактувань російських вчених, оскільки базою наукових напрацювань останніх являються приблизно однаковий рівень стану економіки двох держав, процесів ринкових перетворень та умов функціонування суб'єктів господарювання.

На думку Люкшинова А.Н. потенціал підприємства виражається сукупністю його можливостей виробництва продукції (надання послуг) [8]. Такий загальний підхід формулювання настановує на включення всіх елементів, які можуть бути притаманні будь-якому підприємству, та посилює невизначеність яких саме.

З цього приводу професор Ковальов В.В. потенціал підприємства розглядає наступним чином:

„Потенціал підприємства майновий – сукупність засобів підприємства, що знаходяться у його розпорядженні.

Потенціал підприємства фінансовий – характерні властивості фінансового стану і фінансових можливостей підприємства.

Потенціал підприємства економічний – сукупність майнового та фінансового потенціалів” [4].

Ігнатовський І.А. під економічним потенціалом розуміє „... сучасні системи машин та інших засобів праці, увесь науковий і виробничий арсенал, розвідані запаси сировини і енергії, трудові ресурси, величезний виробничий досвід” [3].

Заслуговує уваги думки Храмцової Т.Г. щодо трактування „потенціалу”. Вважає: „потенціал – це не тільки і не просто кількість ресурсів, але й включена в них можливість до розвитку системи у заданому напрямку” [14]. Вважається, що існуючі можливості повинні бути реалізовані за принципом механіки: потенційна енергія перетворюється в кінетичну і призводить до руху. Так і в економіці, наявність і використання потенціалу повинні виражатися у величині результатів роботи підприємства та темпах його нарощення.

Спільним знаменником різноманітних трактовок, запропонованих українськими і російськими вченими, є вагомий акцент у формулюваннях сутності „потенціалу” на складові, такі як „ресурси”, та „можливість”. „Новий український тлумачний словник” за редакцією Дубічинського В.В. [10] наводить, що під останнім слід розуміти „... наявність умов, сприятливих для

чогось”. Звісно, що існуючі умови та обставини, які склалися навколо підприємства, визначають величину потенціалу та рівень його використання. Виходячи з таких позицій, вважаємо, наведену вагомість „можливостей” у трактуваннях є доречним та значущим.

З економічної точки зору до ресурсів відносять елементи і складові, які беруть участь у процесі виробництва благ або наданню послуг. Таким чином, між ресурсами та процесом виробництва існує тісний зв'язок, тобто ресурси виступають важливим його фактором. До них відносять землю, природні надра, засоби і предмети праці, робочу силу та ін.

Досліджуючи природу використання ресурсів у виробництві, можна виділити такі притаманні їм ознаки:

- мають обмежений характер, тобто існує суперечність між безмежними потребами людства та виробничими можливостями конкретних ресурсів;
- виключає можливість одночасного використання в різних сферах діяльності;
- у процесі використання переносять свою вартість на новостворений продукт повністю або частково у вигляді періодичних амортизаційних відрахувань;
- мають джерела формування та певне галузеве призначення.

Зв'язок ресурсів і процесу виробництва з діяльністю суб'єкта господарювання очевидний, що призвело до появи та застосування в економічній науці понять „ресурсний потенціал”, „виробничий потенціал”, „загальний потенціал” підприємства.

Логічно зрозумілим є те, що ресурсний потенціал підприємства є складовою виробничого, адже наявність ресурсів і їх структура впливають на організаційну форму та рівень ефективності виробництва як значимого фактора останнього. З цього приводу вчені Іванов М.А. та Андрєєв К.Л. стверджують, що „виробничий потенціал – це система матеріальних та трудових факторів, які забезпечують досягнення мети виробництва” [13].

Наше бачення полягає також в тому, що поняття „загальний потенціал” не слід ототожнювати з вищенаведеними, оскільки слово „загальний” є ширшою категорією, ніж попередні. Під „загальним потенціалом” підприємства, вважаємо, слід розуміти наявні у суб’єкта господарювання джерела, засоби і можливості, які можуть бути залучені для здійснення фінансово-господарської діяльності, відповідно до затверджених установчих документів (статуту) або досягнення поставленої мети (завдання).

Проте, використання підприємством наявного „потенціалу” для здійснення фінансово-господарської діяльності з точки зору корисності та отримання економічних вигод у майбутньому зумовлює ототожнювати поняття з терміном „економічний потенціал” підприємства, оскільки залучення сукупності ресурсів на підприємстві розглядається крізь призму рівня ефективності або величини дохідності їх використання [16, с. 162].

Встановлено, що у визначеннях сутності економічного потенціалу підприємства простежується важливість такої складової як можливості. Вплив останніх на величину економічного потенціалу акумулюється на основі рівня ефективності використання:

- наявних ресурсів;
- обставин та ситуацій, що склалися у внутрішньому та зовнішньому середовищах суб’єкта господарювання.

Існує думка, що можливості, у першому випадку, виражаються рівнем використання резервів. Їх пошук здійснюється внаслідок проведення економічного аналізу та, відповідно, класифікуються на виявлені і невиявлені.

Резерви на підприємстві розглядаються з різних позицій. Так, з однієї сторони, резервами виступають товарно-матеріальні цінності, використання яких є можливим за певних обставин (форс-мажорних ситуацій). Сюди відносять наперед визначені обсяги (норми) страхових резервів сировини, матеріалів, палива та інше. Вони є необхідними складовими для забезпечення безперебійного процесу виробництва та стабільного функціонування підприємства. З іншої сторони, резервами є невикористані можливості

підвищення ефективності виробництва та фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання в цілому. Протягом тривалого періоду часу на практиці до резервів покращення діяльності відносили тільки усунення причин простоїв та втрат. В сучасних умовах господарювання сюди також входять фактичні перевитрати матеріалів та часу на одиницю продукції, робіт, послуг.

У другому випадку, можливості використання обставин та ситуацій, що склалися у внутрішньому та зовнішньому середовищах підприємства визначаються рівнем застосування вигідних позицій останнього на ринку та сприятливих умов для досягнення поставленої мети (завдання). У цьому напрямку маркетинг як окрема галузь дослідження набув широкого застосування на практиці незалежно від видів економічної діяльності.

Наявність різних думок вчених щодо сутності економічного потенціалу підприємства нашоєхує на його актуальність та значимість в управлінні бізнесом в сучасних умовах. Проте, одночасно, така ситуація потребує логічної узгодженості та взаємозв'язку.

Висновки. Всі думки, розуміння і трактування сутності „потенціалу” та „економічного потенціалу підприємства” різними вченими-економістами, незважаючи на певні недоліки та суперечності обґрунтування, мають право на існування, оскільки в сукупності доповнюють один одного та утворюють багатогранність відображення сутності. Враховуючи досягнення та не претендуючи на місце флагмана в галузі економічної теорії понять і категорій, вважаємо, за доцільне узагальнити результати проведеного теоретичного дослідження. На основі комплексного підходу під економічним потенціалом підприємства слід розуміти наявні ресурси та можливості підприємства, розмір, величина та рівень використання яких формуються якісним результатом роботи керівництва в минулому та в теперішньому, а також є основою для розвитку діяльності суб'єкта господарювання в майбутньому.

Література

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / В.Т. Бусел, М.Д. Василега-Дерибас, О.В. Дмитрієв, Г.В. Латник, Г.В. Степенко. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2005. – 1728 с.
2. Воблый К.Г. Производительные силы Украины. Техника, экономика и право / К.Г. Воблый. // Науч. записки Ин-та нар. хоз-ва. – 1924. – № 4-5. С. 126-149.
3. Игнатовский П.А. Экономический потенциал и условия действенности хозяйственного механизма / П.А. Игнатовский. // Плановое хозяйство. – 1980. – № 2. – С. 76.
4. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
5. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 352 с.
6. Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия: Монография. / Е.В. Лапин. – Сумы: ИТД „Университетская книга”, 2004. – 360 с.
7. Лопатин В.А. Русский толковый словарь. / В.А. Лопатин, Л.Е. Лопатина. – изд. 7-е, испр. и доп. – М.: Рус. яз., 2001. – 882 с.
8. Люкшинов А.Н. Стратегический менеджмент на предприятиях АПК / А.Н. Люкшинов. – М.: Колос, 1999. – 367 с.
9. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посіб. / В.О. Мец. – К.: Вища школа. – 2003. – 278 с.
10. Новый украинский тлумачний словник / [уклад.: Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник]; за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Харків :Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 608 с.
11. Словник іншомовних слів [уклад. Л.О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
12. Современный словарь иностранных слов. Около 20000 слов. [Н.М. Ланда и др.]. – 2-е изд., стер. – М: Рус. яз., 1993. – 740 с.
13. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
14. Храмова Т.Г. Методология исследования социально-экономического потенциала потребительской кооперации: дис. д-ра экон. наук. / Т.Г. Храмова. – Новосибирск, 2002. – 374 с.
15. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: навч. посіб. / М.Г. Чумаченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
16. Шкроміда Н.Я. Механізм оцінки економічного потенціалу підприємства / Н.Я. Шкроміда // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2010. – № 2 (16). – С. 160-167.